

DR. MOLNÁR PÉTER

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

A célok és követelmények meghatározása a helyi tantervekben

A magyar pedagógusok már készülnek arra, hogy munkájukat majd a Nemzeti Alaptanterv ajánlásai szerint kell végezniük. Az iskolai pedagógiai programokkal összhangban választhatnak a központilag ajánlott, részletesen kidolgozott tantervekből, vagy önállóan készíthetik el saját tantervüket.

Azok számára szeretnénk cikkünkkel segítséget nyújtani a tantervi célok és a követelmények leírásához, akik helyi tantervek összeállítására vállalkoznak.

A helyi tanterv „elsősorban tartalmazza:

az egyes osztályokban tanított kötelező és választható tantárgyakat, tanórai foglalkozásokat, azok óraszámait,
fő témaköreit és követelményeit,
a magasabb évfolyamba lépés feltételeit,
az ellenőrzés, értékelés és minősítés tartalmi és formai követelményeit,
a differenciálás módjait, az alkalmazható tankönyveket és más taneszközökre vonatkozó döntéseket.” (NAT 18.1.)

Mint ismeretes, a NAT követelményrendszere hármas tagozódású:

- a) A teljes iskolázásra vonatkoznak a **közös követelmények**.
- b) Az **általános fejlesztési követelmények** az egyes műveltségi területeket ölelik fel.
- c) A **részletes követelmények** a 4., 6., 8., és a 10. osztály végére szólnak. A mikrotantervek készítésekor a részletes követelmények leírásai jelenthetik a legtöbb gondot.

Célok és követelmények

Számos olyan emberi képesség van, amelyet az iskolában sajátítanak el tanulóink. Ezt a képességrendszert próbálják lefedni a műveltségi területek, a belőlük kialakítható tantárgyak, órai és órán kívüli foglalkozások. Ha meg szeretnénk határozni a tanítandó tartalom segítségével kialakítandó és fejlesztendő képességeket, akkor a **célokat** kell leírnunk.

Az általános célok egy nagyobb és nem részletezett fejlesztési szakasz célleírásai. Az ilyen célleírás azt tartalmazza, hogy a tanuló mit tanulhat meg a tananyagból, illetve a tanulás irányítója mire akarja őt megtanítani. A jól megfogalmazott célt az jellemzi, hogy egy hozzáértő kívülálló képes megfigyelni a tanulóban végbement változásokat anélkül, hogy ő maga a fejlesztési folyamat alatt az órákon, a foglalkozásokon jelen lenne.

Honnan lehet azt tudni, hogy a tanulók a kitűzött célt elérték-e már?

A tanulók a célt akkor érik el, ha teljesítményeik megfigyelhetők és mérhetők. Ez úgy lehetséges, ha a tanuló valamilyen tevékenységet végez, demonstrálja képességeit (elmond egy verset, meghatározza a feladat megoldásait, hangszeren játszik stb.).

A tanulás célját világosan, egyértelműen kell meghatározni. A leírt célok közül azoknak az elérését lehet pontosan ellenőrizni és értékelni, amelyeket tevékenységformákban határoztunk meg.

A *célkitűzés* egyfelől a tanulás irányítójának a szándéka a tanulóban bekövetkező, kívánt változást illetően. Másfelől a célkitűzés azt is tartalmazza, hogy mit fog a tanuló a sikeres és eredményes tanulási folyamat eredményeként várhatóan teljesíteni.

A *követelmények* részletesen megadják, hogy az adott tanulási ciklus végén a diáknak

- mit,
- milyen tudásszinten,
- milyen feltételek között kell teljesítenie.

A követelményekbe az eredmény érzékeltetésére szolgáló kifejezéseket írunk. Az alábbi táblázatban felsoroltunk alkalmazható, valamint néhány nem egyértelmű kifejezést.

Javasolt tevékenységet jelölő kifejezések		Kerülendő tevékenységet jelölő kifejezések
elmond	megmagyaráz	tud
ismertet	megkülönböztet	ismer
megnevez	kiválogat	ért
felsorol	összehasonlít	tudatában van
leír	azonosít	belát
rajzol	kivitelez	rájön
ábrázol	bemutat	megítél
szerkeszt	megold	érez
igazol	stb.	stb.

Legyen például: egy követelményben a *leír* a felhasznált kifejezés. Más tudásszintet követel meg az olyan leírási tevékenység, amelyet a tanulónak másolnia kell, és más, magasabb szintű az, amikor például jellemzést kell írnia (alkotnia) társáról. A leírás feltételei, körülményei úgyszintén eltérőek lesznek, ha az írást kézzel, írógéppel vagy számítógéppel, szövegszerkesztő program segítségével végeztetjük.

A tanulótól várt teljesítmény verbális vagy nem verbális természetű lehet. Ennek jellege megszabja a teljesítési feltételeket, körülményeket, hogy laboratóriumra, tanműhelyre, tornateremre, speciális eszközökre van-e szükség. A feltételek, segédeszközök, körülmények, megszorítások megadása azért szükséges, hogy kizárjunk olyan tevékenységeket, amelyeket majd a teljesítéskor nem fogadunk el.

A részletes követelményekben érdemes megadni az elfogadható teljesítmények kritériumait. Például mennyi idő áll rendelkezésre a feladat megoldásához, vagy mennyi az elfogadható minimális válaszok száma stb.

A követelmények szerepe a személyiségfejlesztés tervezésében

Az előírás szerint megfogalmazott követelmények teljesíttatése fejleszt a tanulók

- emlékezetét, memóriáját,
- tanulási aktivitását, értékítéletét, problémamegoldó képességét,
- kommunikatív, pszichomotoros (cselekvéses-mozgásos) és kognitív (megismerő) képességét.

A Nemzeti Alaptanterv egyes műveltségi területeiből kialakítandó tantárgyak akkor fejlesztik a teljes személyiséget, ha a tanítandó tartalom jól strukturált, egymásra épülő témák rendszereként kezelhető.

A tanítandó tartalom körvonalazása kapcsán felmerülő kérdések:

- Melyek a tanításkor részletezésre váró témák, tények?
- Milyen tevékenységeket kell elsajátítani egy-egy tanítási ciklus alatt?

A tematikus egységek, főbb témák sorrendjének meghatározásához hozzáfoghatunk úgy is, hogy saját tudásunk és tapasztalatunk alapján témalistákat, struktúraábrákat készítünk. Tanulmányozhatunk már megjelent tantervi ajánlásokat, használni kívánt tankönyveket, médiumokat. Az előzetes tájékozódás után el kell dönteni, hogy az egyes korcsoportok számára összeállított tananyagának milyen lesz a szerkezete, milyen lesz a sorrendje. A tartalom hierarchikus elrendezésére azért is szükség van, mert a követelmények

- előzményekre és
- kimeneti követelményekre tagolódnak.

A tapasztalatok szerint a követelmények közvetlen vagy közvetett megismeretése a tanulókkal kedvezően hat teljesítményükre. A követelmények közlésének módja az ellenőrzés-értékelés formájától függ. A közvetlen tájékoztatás szóbeli vagy írásbeli lehet. Az elvárások közvetett módon jelennek meg például feladatlappal történő ellenőrzéskor, ahol közöljük a számon kért ismeretelemek számát és a helyes megoldások pontértékét.

A témák sorrendjének megválasztását időrendi szempontok befolyásolhatják. Ebben az esetben a feldolgozandó témákat a történések sorrendjébe rakjuk. Ha a feldolgozási tervben belülről haladunk kifelé, és a tárgyalás majd magába foglalja az összes eddig kifejtett témát, akkor a koncentrikus elrendezést választjuk. Szerencsés lehet a szerkezeti logika szerinti sorrend, amely a működés szabályai szerint szerveződik. A *spirális sorrend* választásakor vissza-visszatérünk egyes témákra, és azokat egyre mélyebben tárgyaljuk.

Példák cél- és követelmény leírásokból

Első példánk „Az oktatástechnológia alapjai” című távtanulási csomagból való. Azért ezt választottuk bemutatásra, mert bízunk abban, hogy ez minden pedagógus számára ismerős. Példánk ugyan nem a NAT műveltségi területei közül való, de megmutatja a javasolt tevékenységeket jelölő kifejezések használatát.

Az oktatástechnológia tantárgy oktatásának célja

Ez a tanulási csomag

- bemutatja az oktatástechnológia helyét és szerepét a neveléstudomány rendszerében;
- megismerteti használóit az információörögzés, az információközvetítés és visszacsatolás technikai eszközeivel és alkalmazásukkal az oktatásban;
- segít megoldani a médium -kiválasztás és adott információhordozó tervezésének és készítésének feladatát.

A kurzus általános követelményei

A kurzust elvégezve a hallgató képes lesz:

1. meghatározni az oktatástechnológia fogalmát, tudományközi kapcsolatait,
2. megnevezni az oktatástechnológia forrásait,
3. ismertetni az oktatástechnológia szerepét alapvető pedagógiai problémák megoldásában,
4. több szempont szerint csoportosítani a taneszközöket, meghatározni a multimédia fogalmát,
5. ismertetni az információhordozók tervezésének és készítésének pedagógiai és technikai szempontjait,
6. reprodukálni a vetítőkészülék működési elvét és elvi szerkezeti rajzát,
7. elmondani és alkalmazni a vetítéstechnikai szabályokat,
8. példákat mondani a hangrögzítő és közvetítő berendezések működési elvének ismertetésére,
9. a videomagnetofon tanórai és órán kívüli alkalmazására,
10. az oktatástechnikai eszközök iskolai alkalmazására,
11. felsorolni a számítógép iskolai alkalmazásának lehetőségeit.

Az első tanulási egység (témakör) részletezett céljai és követelményei az alábbiak:

1. Az oktatástechnológia fogalma

Célok

A fejezet áttanulmányozása után el tudja majd tartalmilag választani az oktatástechnika, az oktatástechnológia, a pedagógiai technológia és a művelődéstechnológia fogalmakat. Megtudhatja, hogy mik az oktatástechnológia feladatai.

Követelmények

Ezt a fejezetet áttanulmányozva a tanuló képes lesz :

- meghatározni és megkülönböztetni az oktatástechnika és az oktatástechnológia fogalmát, tárgy körét,
- elmondani vagy leírni az oktatástechnika, az oktatástechnológia, a pedagógiai technológia és művelődéstechnológia egymáshoz való viszonyát,
- felvázolni az oktatástechnológia elhelyezkedését a pedagógiában,
- felsorolni az oktatástechnológia feladatait.

Második példának a technika tantárgy „*A gép és a gépegység*” című témakör követelményei közül való.

„A tanuló legyen képes:

- gépeken, berendezéseken, modelleken felismerni és megnevezni a gépet alkotó egységeket,
- energiaátalakulási folyamatok elemzésére, folyamatára elkészítésére,
- az egyes gépelemek, közlőművek főbb jellemzőinek megállapítására,
- minta, kép, rajz, majd önálló tervezés alapján a tanult közlőműveket tartalmazó modellek összeállítására ...”

Befejezésül: reméljük, hogy sikerült segítséget nyújtanunk a célok és a követelmények fogalmi-tartalmi tisztázásához, valamint a készülő helyi tantervekben a tanulói teljesítmények mérhetőségét is biztosító követelményrendszer összeállításához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Nemzeti Alaptanterv, MKM 1995.
2. Derek Rowntree: Tananyagok készítése nyitott-, rugalmas- és távtanuláshoz, Közép-Magyarországi Regionális Távközpont, Gödöllő 1996.
3. Dr. Molnár Péter: A gép fogalmának általánosítása a technika tantárgy keretében, Módszertani Közlemények, 1994/1. szám 33-37. l.
4. Dr. Molnár Péter: Az oktatástechnológia alapjai. Távközpont tananyag, Gödöllő, 1996.

DR. H. TÓTH ISTVÁN
Tanítóképző Főiskola
Kecskemét

A kiejtéstanítás gyakorlatának alapozása

– Befejező rész –

A BESZÉDFOLYAMAT-VÁLTÁS GYAKORLATAI

Ismérvék – Háttérinformációk

A *hangerő*, a *hangmagasság* és a *beszédtempó* megváltozását beszédfolyamat-váltásnak (modulációnak) nevezzük. A beszédfolyamat megváltozása összefüggésben van közlendő gondolata-